

Vabariigi Valitsuse määruse
„Kolgi madaliku looduskaitseala ja Irbe madaliku looduskaitseala moodustamine ja kaitse-
eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega võetakse kaitse alla kaks uut mereala Eesti majandusvööndis, moodustatakse Kolgi madaliku looduskaitseala (edaspidi *Kolgi kaitseala*) ja Irbe madaliku looduskaitseala (edaspidi *Irbe kaitseala*) ning kehtestatakse kaitse-eeskiri. Vastava ettepaneku tegi Keskkonnaministeeriumile 9. detsembril 2020. a Tartu Ülikooli Eesti mereinstituut (edaspidi *TÜ Eesti mereinstituut*).

Kolgi kaitseala asub Saaremaa läänerrannikust Elda poolsaare otsast u 26 km läänes ja Irbe kaitseala Saaremaa edelarannikust Sõrve poolsaare otsast u 23 km edelas.

Kolgi ja Irbe kaitseala moodustatakse, et kaitsta Eesti majandusvööndis paiknevat karide elupaigatüüpi, kalade koelmu- ja toitumisasalasid ning lindude talvitus-, toitumis- ja rändepeatuspaiku. Eesti merestrateegia seab eesmärgiks merekaitsealade sidusa võrgustiku laiendamise, et vähendada mereelupaikade pindalalist survet ning säilitada Eesti mereala ja majandusvööndi loodusväärtusi. Sellega toetame Euroopa Liidu elurikkuse strateegia eesmärki¹ kaitsta 30% merealast, millest vähemalt 10% on range kaitse all. Irbe kaitseala hõlmab osaliselt Lääne-Eesti saarestiku biosfääri programmiala. Biosfääri programmiala (BPA) on maismaa- ja mere- või rannikuökosüsteemide või nende kombinatsiooni piirkond, mida tunnustab rahvusvaheliselt UNESCO programm MAB (Man and Biosphere).

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist Gunnar Raun (tel 5688 7157, e-post gunnar.raun@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 5693 9110, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Evelyn Jallai (tel 5304 2764, e-post evelyn.jallai@keskkonnaamet.ee), Kliimaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee), ekspertiisi koostas Gunnar Raun algatamise käskkirja osana, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kolgi ja Irbe kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta elupaigatüüpi karid ning tagada selle levik ja soodne looduskaitsealine seisund Eesti majandusvööndis, samuti kaitsta kalade koelmu- ja toitumisasalasid ning lindude talvitus-, toitumis- ja rändepeatuspaiku.

Kolgi kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta järvekauri (*Gavia arctica*), punakurk-kauri (*Gavia*

¹ Eesti merestrateegia 2024. a ajakohastatud keskkonnavalade sihtidega seotud indikaatorid (siht BALEE-T40-2024, indikaatorid T40.4 ja T40.5). Kinnitatud kliimaministri 18.07.2024 käskkirjaga nr 1-2/24/304:
<https://adr.envir.ee/et/document.html?id=b2f30e25-b5ee-4ece-8eee-938787974fbd>

stellata), väikekajakat (*Larus minutus*) ja auli (*Clangula hyemalis*) ning nende elupaiku.

Irbe kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta järvekauri (*Gavia arctica*), punakurk-kauri (*Gavia stellata*), väikekajakat (*Larus minutus*), auli (*Clangula hyemalis*), mustvaerast (*Melanitta nigra*) ja nende elupaiku ning kalaliiki võldast (*Cottus gobio*) ja tema elupaiku.

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Kolgi ja Irbe kaitseala kaitse alla võtmise eelduseks on alal leiduvate loodusväärtuste ohustatus ja rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus.

Karid (1170²) on ohustatud elupaigatüübina lisatud loodusdirektiivi I lisasse. Eestis mahuvad karide elupaigatüübi alla rahnederikkad või aluspõhjajavimeist merepõhjajakõrgendikud, mis võivad paguvene ajal ulatuda üle merepinna. Kolgi ja Irbe kaitsealal on tegemist kõige esinduslikemate karidega majandusvööndis ja alternatiivseid sama väärtuslikke karisid majandusvööndis rohkem ei leidu, kuna mujal on suure veesügavuse tõttu põhjaelustik oluliselt vaesem või puudub. Majandusvööndi kõige madalamad karid on seotud kõrge põhjaloomastiku biomassiga söödava rannakarbi (*Mytilus trossulus*) näol. Rannakarp toitub veesambast planktonit filtreerides ning kujutab seeläbi endast olulist lüli pelaagilise ja bentilise süsteemi vahel. Rannakarp on oluliseks toiduobjektiks kaladele (avamere tingimustes eelkõige lest) ja paljudele sukelduvatele veelindudele. Üheks murdepunktiks liigirikkuse vähenemisel on üleminek footiliselt põhjalt afootilisele põhjale ehk taimestiku kadumine merepõhja jõudva valguse puudumise tõttu. Lisaks taimestiku kadumisele väheneb oluliselt põhjaloomastiku mitmekesisus, sest kaovad ka taimestikuvööndi loomad. Footilise sügavuse piir avameres on TÜ Eesti mereinstituudi andmetel 28,7 m. Põhjataimestiku üldkatvus aitab hinnata alade ökoloogilist rolli ja looduskaitse väärtust. Karide taimestiku moodustavad põhiliselt pruun- ja punavetikakooslused, eriti liigirikkad on põisadrukooslused. Elupaigatüübi soodsa seisundi säilitamiseks on vajalik tagada selle puutumatus ja areng üksnes loodusliku protsessina. Eelkõige kahjustab karide elupaigatüübi seisundit meretuuleparkide arendamine.

Liikide ohustatuse hindamiseks kasutatakse tänapäeval valdavalt IUCN (Rahvusvahelise Looduskaitseliidu) kategooriaid, mille abil püütakse hinnata liikide väljasuremisriski lähtudes nende arvukusest ja levikust ning nende muutustest aja jooksul. Merel peatuvatest linnuliikidest kuuluvad **ohustatud** kategooriatesse kriitilises seisundis, väljasuremisohus ja ohualdis olevad liigid. Kolgi ja Irbe kaitseala asustavatest liikidest on punase nimestiku viimase (2017–2019) hindamise järgi ohustatud järgmised liigid: aul läbirändajana väljasuremisohus, punakurk-kaur ja väikekajakas läbirändajana ohualdis. Aul ja väikekajakas on talvitajana ohulähedane.

Järvekaur (*Gavia arctica*) on Eestis läbirändaja ja talvitaja ning harv haudelind. Eestis pesitseb Ida- ja Kagu-Eestis. Pesitseb peamiselt keskmise suurusega huumus- ja kesктоitelistel järvedel ning suurtel rabalaugastel. Järvekaur on ohustatud II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga läbirändajana ja talvitajana soodsas ning haudelinnuna kriitilises seisundis liik. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 2–5 järvekauripaari. Liigi talviseks arvukuseks Eestis hinnatakse 50–350 isendit ja see on stabiilne. **Punakurk-kaur (*Gavia stellata*)** on Eestis läbirändaja ja talvitaja. Punakurk-kaur on III kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga läbirändajana ohualdis ja talvitajana soodsas seisundis liik. Talviseks arvukuseks Eestis on hinnatud 500–3000 isendit ja arvukus on stabiilne. Mõlemad liigid on rahvusvahelisel tasandil lisatud ohustatutena linnudirektiivi I lisasse. Eesti jääb nende liikide rändetele. Peamised ohutegurid avamerel on vee läbipaistvus, õlireostus, kaaspüük ja meremadalikele püstitatav infrastruktuur (Elts, J., et al. 2019; Linnuatlas 2018).

² Kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi lisale I.

Väikekajakas (*Larus minutus*) on meil ebaühtlase levikuga väiksearvuline haudelind. Eestis levinud peamiselt Ida-Eestis, Saaremaal ja Väinamere ääres. Pesitseb nii madalatel taimestikurohketel järvedel, luhtadel kui ka madalatel rannikumärgaladel. Talvitab avamerel, meil võib kohata ka läbirändavaid väikekajakaid. Väiksearvuline kogu Euroopas. Väikekajakas on II kaitsekategooria ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga läbirändajana ohualdis, talvitajana ohulähedane ja pesitsejana väljasuremisohus liik. Lisatud ohustatuna linnudirektiivi I lisasse. Viimastel andmetel pesitseb Eestis 400–800 väikekajakapaari ja arvukuse trend on mõõdukalt kahanev ning talvitab 500–5000 isendit ja arvukuse trend on stabiilne. Eestil on suur vastutus selle liigi puhul, sest maailma populatsioonist märgatav osa rändab Eesti kaudu. Peamised ohutegurid avamerel on Läänemere eutrofeerumise ja rõövkalade ülepüügiga seotud toiduahelate muutus, õlireostus ja meremadalikele püstitatav infrastruktuur (Elts, J., *et al.* 2019; Linnuatlas 2018).

Aul (*Clangula hyemalis*) on Eestis massiline läbirändaja ning kui jääolud võimaldavad, jääb arvukalt talvitama Lääne-Eesti rannikule. Eestis ei pesitse. Auli tegutsemispaigaks on avameri. Rändel ilmub ta ka järvedele ja jõgedele, teinekord rabalaugastele. Aul on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga läbirändajana väljasuremisohus (hinnang tuleb trendi alusel) ja talvitajana ohulähedane liik. 2012. aastal arvati aul rahvusvahelise loomade punase nimistu globaalselt ohustatud liikide hulka. Viimastel andmetel talvitab Eestis 100 000 – 500 000 aulipaari ja arvukuse trend on stabiilne. Liigi arvukus maailmas kahaneb hoogsalt ja selle peatumist ei ole praegu näha. Läänemeri on aulile oluline talvitusala ja põhjatoidulise linnuna on meremadalike soodne seisund neile väga oluline. Peamised ohutegurid on mere õlireostus, kaaspüük ja meremadalikele püstitatav infrastruktuur. Eestis talvitav populatsioon tundub praegu olevat stabiilne, kuid suurt ohtu kätkeb üha suurenev press meremadalikele (mh avamere tuulepargid). Kuna tegemist on suures osas avamerel talvitava liigiga, siis on liigi seisundi hindamiseks vaja teha regulaarseid talviseid avamereloendusi (Elts, J., *et al.* 2019; eElurikkuse andmebaas).

Mustvaeras (*Melanitta nigra*) on Eestis rohkearvuline läbirändaja ja talvitaja. Eestis ei pesitse. Viimastel andmetel talvitab 12 000 – 24 000 isendit ja arvukuse trend on arvatavalt stabiilne. Mustvaeras on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel 2019. aasta seisuga läbirändajana ja talvitajana soodsas seisundis. Suurim oht talvel on laevaliiklusega kaasnev õlireostus ja kaaspüük. Potentsiaalne suur oht on avameremadalike kasutuselevõtt tuuleparkide rajamiseks (Elts, J., *et al.* 2019).

Völdast (*Cottus gobio*) on Eestis leitud mandriosas 80 jõest ja ojast ning kümmekonnast järvest. Puudub Hiiumaa ja väiksemate saarte veekogudes. Tegemist on mageveekalaga, kes on levinud peaaegu kogu Eesti rannikumere ulatuses, olles siiski arvukam väiksema soolsusega piirkondades. Arvukam on võldas näiteks Väinameres ja Soome lahes. Võldas on III kaitsekategooria liik ja Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel on 2019. aasta seisuga tegemist ohulähedase liigiga (sigiv asurkond). Lisatud ohustatuna loodusdirektiivi II lisasse, mille kohaselt on selle kalaliigi asurkonna säilitamiseks vajalik erikaitsealade määramine. Peamine ohutegur avamerel on veekogu füüsiline ümberkujundamine ehk setete struktuuri muutmine, põhjasubstraadi eemaldamine või asendamine (sh tuuleparkide rajamine) (Hunt, T., 2012).

Rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus täiendavate merekaitsealade loomiseks seoses Euroopa Liidu (EL) elurikkuse strateegia³ aastani 2030 ja HELCOM-i⁴ konventsiooni arvestamisega. Lisaks tuleneb rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus Aafrika ja Euraasia

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0380>

⁴ Helsingi konventsioon ehk Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon (ka HELCOM-i konventsioon) on loodud Läänemere merekeskkonna kaitseks.

rändveelindude kaitse kokkuleppest (AEWA⁵ – The African-Eurasian Waterbird Agreement). AEWA leppe tegevuskava nõuab metsloomade rändliikide kaitse konventsiooni (Convention on Migratory Species – CMS, edaspidi *Bonni konventsioon*) artikli III lõigete 4 ja 5 rakendamist. Tegemist on 23. juunil 1979. a Bonnis vastu võetud raamkonventsiooniga. Bonni konventsiooni artikli III lõige 4 ütleb, et „konventsiooniosalised, kes on I liites loetletud liikide levialariigid, püüavad /---/ vastavalt asjakohasusele vältida, kõrvaldada, kompenseerida või minimeerida liigi rännet tõsiselt takistava või välistava tegevuse või takistuse kahjustava mõju”. Seega kohustab AEWA leppe tegevuskava liikmesriike, sh Eestit, kehtestama meetmeid rändavate veelindude kaitseks. Erilist tähelepanu tuleb pöörata ohustatud ja ebasoodsas kaitsestaatuses olevatele liikidele.

Linnu- ja loodusdirektiivi rakendamist kaitse alla võtmise eeldusena välja ei tooda, sest ettepanekut Kolgi ja Irbe kaitseala Natura 2000 võrgustikku arvata ei tehta, kuid ohustatud auli ja väikekajaka ning väga esinduslike karide kaitsevajaduse põhjendusega on kaitse alla võtmise eeldus olemas.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Kolgi ja Irbe kaitseala moodustamine oluline teistegi rändlindude ja kalade elupaikade kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide ja nende elupaikade kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja elupaigatüüpide ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev elupaigatüüp, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need elupaigatüübid ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja elupaigatüüpide alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse eesmärk (LKS § 14 lg 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevalt on Kolgi ja Irbe kaitseala Läänemere lesta, sügiskuduräime, nolguse ja meripühvli koelmuala, oluline turgutusala tursa noorkaladele ning euroopa lesta ja läänemere lesta oluline toitumisala. Lisaks kaitse-eesmärgiks seatavatele linnuliikidele kasutavad ka mitmed teised rändlinnuliigid Kolgi ja Irbe kaitseala rändepeatusteks, talvitumisalana ning suvise toitumisalana. Eelkõige saab Kolgi ja Irbe kaitseala tähtsust Eesti merealade veelindudele seostada paiknemisega Ida-Atlandi rändeteel.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Kolgi ja Irbe kaitseala on äärmiselt olulised karide elupaigatüübi kaitsmiseks Eesti majandusvööndis, kuna Kolgi kaitsealal asub üle 25% ja Irbe kaitsealal ligi 15% kogu majandusvööndi karidest. Kolgi kaitsealast katavad karid ligi 80% (6822 ha) ja Irbe kaitsealast ligi 88% (3286 ha). Mõlemal alal asuv karide elupaigatüüp on väga heas seisundis – inimõju piirdub vaid kaudse mõjuga (Läänemere üldine eutrofeerumise tase, üldine ohtlike ainete

⁵ <https://www.unep-acwa.org/en/parties-range-states>

reostuskoormus), kohalikud inimtekkelised survetegurid peaaegu puuduvad. Tegemist on merepõhja elustiku puhul kõige kõrgemate põhjaelustiku liigirikkuse piirkondadega (bioloogilise mitmekesisuse nn kuumkoht). TÜ Eesti mereinstituudi koostatud mereala planeeringu merepõhja elustiku ja elupaikade alusuuringus⁶ (2020) jõudis eksperdigrupp järeldusele, et väärtuslike karide soodsa seisundi tagamiseks on vaja kindlasti kaitsealade võrgustikku laiendada majandusvööndisse jääva Kolgi madaliku ala ja Vilsandi rahvuspargi avamereosa laienduse võrra. Kolgi ja Irbe kaitsealal on tuvastatud põhjataimestiku ja -loomastiku suur katvus ja liigirikkus, mis viitab nende elupaikade väga heale seisundile.

Kolgi ja Irbe kaitsealale jääb kokku viie olulise linnuliigi puhkeala ja läbirände piirkond, millest kolm on kaitsealused linnuliigid, ning kaitsealuse kalaliigi võldase (*Cottus gobio*) elupaik. Kaitse-eesmärgiks lisatavate liikide elupaiku ei ole Kolgi ja Irbe kaitseala osas Eesti looduse infosüsteemi (edaspidi EELIS) kantud, kuid lähtutud on ettepanekule eelnenud TÜ Eesti mereinstituudi uuringu aruannetest (2020), talvituvate lindude lennuloenduse andmetest (2016 ja 2021), lindude peatumisalade analüüsist (2019) ja kevadise arktiliste veelindude lennuloenduse andmetest (2024). Kolgi ja Irbe kaitsealal on olulised põhjataidulised linnud aul (*Clangula hyemalis*) ja mustvaeras (*Melanitta nigra*), pelaagilistes kihtides toituvad linnud järvekaur (*Gavia arctica*) ja punakurk-kaur (*Gavia stellata*) ning pinnataidulistest lindudest väikekajakas (*Hydrocoloeus minutus*). Aul, mustvaeras, punakurk-kaur ja järvekaur on arktilised veelinnud, kelle jaoks on Kolgi ja Irbe kaitseala oluline läbirändeala. Arktilised veelinnud pesitsevad arktilises ja tundravöötmes ning talvitavad Läänemerel ja Põhjamerel. Nende elukeskkond on suures osas seotud merega, mistõttu on see grupp väga heaks indikaatoriks mereseisundi määramisel.

Kolgi kaitseala on oluline talvituvate aulide peatumisalana, kus asustustihedus ulatub sadade isenditeni ruutkilomeetril. Järvekaur ja punakurk-kaur (pinnal ja veekihis toituvad linnud) talvituvad hajutatult üle kogu ala võrdlemisi väikeste rühmadena. Kevadel (1. märts – 31. mai) ja sügisel (1. september – 30. november) on piirkonnas võrdlemisi arvukalt esindatud aul, ehkki asustustihedus piirdub pigem kümnete isenditega ruutkilomeetri kohta. Suhteliselt suur väikekajaka arvukus ulatub kümnete isenditeni ruutkilomeetril sügisperioodil ning kauride asustustihedus kuni kümne isendini ruutkilomeetril kevadrände ajal. Suvel (1. juuni – 31. august) on ala oluline väikekajaka peatusala. Irbe kaitseala on oluline kevadel aulidele enne põhja poole tagasirännet ja kevadel alalt läbi rändavatele mustvaerastele, kelle arvukus ulatub liigiti kuni sadade isenditeni ruutkilomeetri kohta. Samuti kasutavad seda Kura kurgu rändekoridori jäävat ala kevad- ja sügisrändel viibivad kaurid. Talvituvate merelindude vähesus alal on arvestades söödava rannakarbi rikkalikku esinemist selles piirkonnas pigem üllatav. Kaurid siiski vähesel määral alal talvituvad. Suvel on ala oluline väikekajaka peatusala. (Luigujõe ja Auninš 2016⁷; Luigujõe 2016⁸; Eesti Ornitoloogiaühing 2019⁹)

Eesti merestrateegia seab eesmärgiks merekaitsealade sidusa võrgustiku laiendamise, et vähendada mereelupaikade pindalalist survet ning säilitada Eesti mereala ja majandusvööndi loodusväärtusi. Eesti toetab Euroopa Liidu elurikkuse strateegiat ja on seadnud eesmärgiks¹⁰ 30% mereala kaitse alla võtmise, seejuures vähemalt 10% sellest peab olema range kaitse all. Eesti ei ole seni majandusvööndisse kaitsealasid moodustanud. Merekaitsealade osakaal sisemere,

⁶ <https://kliimaministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-06/L%C3%B5pparuanne%20-%20Merep%C3%B5hja%20elustiku%20ja%20elupaikade%20uuring%20ning%20mere%20CO2%20sidumispotentiaali%20hindamismetoodika.pdf>

⁷ Luigujõe L, Auninš A (2016) Talvituvate lindude rahvusvaheline lennuloendus. Seirearuanne. Eesti Maaülikool, Tartu-Riia.

⁸ Luigujõe L (2016) NEMA merelinnud. Eesti merealade loodusväärtuste inventeerimine ja seiremetoodika väljatöötamine. Eesti Maaülikool, Tartu.

⁹ <https://www.riigiplaneering.ee/sites/default/files/documents/2024-11/uuring-2019-lindude-peatumisalad.pdf>

¹⁰ Eesti merestrateegia 2024. a ajakohastatud keskkonnavalaste sihtidega seotud indikaatorid (siht BALEE-T40-2024, indikaatorid T40.4 ja T40.5). Kinnitatud kliimaministri 18.07.2024 käskkirjaga nr 1-2/24/304: <https://adr.envir.ee/et/document.html?id=b2f30e25-b5ee-4ece-8eee-938787974fbd>

territoriaalmeri ja majandusvööndi pindala suhtes on Keskkonnaagentuuri andmetel 19,3% (2024). Arvestades ranniku-, territoriaalmerd ja majandusvööndisse jäävat merd koos kavandatavate kaitsealadega, siis moodustab kaitstav mereala 2026. aasta juuni alguse seisuga 27,6% (EELIS). LKS-i planeeritava muudatusega¹¹ (2026. a eelnõu Riigikantseleile esitamiseks) nähakse vajadust, et kaitse all oleks 30% merealast. Eesti mereala keskkonnaseisundi 2024. aasta aruandes on hinnatud ka mereliste loodusdirektiivi elupaigatüüpide looduskaitse seisundit. Karide puhul on seisundit hinnatud küll soodsaks, kuid tuleviku väljavaateid ebasoodsaks ebapiisavaks. Eelkõige on see seotud võimalike meretuuleparkide arendamisega, mis karide elupaigatüübi seisundit kahjustavad.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna Kolgi ja Irbe kaitseala moodustamise peamine eesmärk on elupaikade ja liikide kaitse ning selleks ala säilitamine looduslikuna, võetakse Kolgi ja Irbe madalik kaitse alla kui looduskaitseala. LKS kohaselt (§ 27) moodustatakse looduskaitseala looduse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks. Hoiuala režiim ei sobi, kuna hoiuala kaitsekord ei võimalda vajaliku piirangu rakendamist (nt jahi ja kalapüügi reguleerimine). Hoiualal on keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati, ning kaitstavate liikide oluline häirimine. Kuna kaitse-eesmärgiks olevatest liikidest ei ole kõik looduskaitseaduse mõttes kaitsealused (ei kuulu ühtegi kaitsekategooriasse) ning loodusdirektiivi elupaigatüüp karid ei hõlma Kolgi ja Irbe kaitsealast kogu ala, siis ei võimalda hoiuala kaitsekord kaitsta Kolgi ja Irbe madalikku ja sealset elustikku kui tervikut. Samuti ei ole otstarbekas püsielupaiga moodustamine, kuna püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndi piir

Kolgi ja Irbe kaitseala välispiiri, mis on ühtlasi sihtkaitsevööndi piir, määramisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused. Ala piirid peaksid olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad, kuid tulenevalt ala eripärast (mereala) on Kolgi ja Irbe kaitseala piiritlemiseks kasutatud mõttelisi sirgeid ja Eesti majandusvööndi piiri (INSPIRE). Kaitseala piir on kaardile kantud, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000).

Piiride määramisel lähtuti sellest, et elupaigatüübi karid (1170) alad jääksid terviklikumalt Kolgi ja Irbe kaitsealale. Võrreldes algse TÜ Eesti mereinstituudi ettepanekuga piiritleti Kolgi kaitsealast välja väiksema karide esindatusega kaguosa ning liideti alale juurde läände jääva laevatee ulatuses täiendavalt karide elupaika, mis ei tekita piiranguid laevatee kasutamiseks ja kuhu ei saa tuuleparke rajada, kuid annab terviklikuma kaitseala ja hõlmab rohkem kaitseväärtusi. Praeguste parimate teadmiste põhjal ei ole takistusi tuulikute ehitamiseks vahetult kaitseala naabruses, kuid mitte kaitsealale (st rootori horisontaalprojektisoon, kui ehitise aluseks loetav pind, ei tohi kaitsealale ulatuda). Kolgi kaitseala moodustamine ei kehtesta kaitseala välispiirist väljapoole puhvertsooni ega muud üldist tuulikute rajamise keeldu. Väljaspool Kolgi kaitseala on tuulikute rajamine võimalik tingimusel, et tuuliku ehitise osad ei ulatu kaitsealale. Väljaspool kaitseala kavandatava konkreetse arenduse võimalikku mõju hinnatakse vastavas loa- ja mõjuhindamise menetluses ning vajaduse korral seatavad tingimused peavad lähtuma konkreetse tegevuse mõjust ja olema proportsionaalsed. Kolgi kaitseala idapiir ja Irbe kaitseala ida- ja lõunapiir piiritleti täpsemalt mööda Eesti majandusvööndi piiri. Seetõttu kasutati Kolgi ja Irbe kaitseala piiri määramiseks geograafilisi koordinaatpunkte ja neid ühendavaid mõttelisi sirgjooni.

Kolgi kaitseala välis- ja vööndi piir läbib mõtteliste sirgetega järgnevaid koordinaatidega

¹¹ https://kliimaministeerium.ee/elurikkus-keskkonnakaitse/metsa-ja-looduskaitseaduse-muudatused?view_instance=0¤t_page=1

kirjeldatud põhikaardiga mitteseotud punkte merel: 58,20546114 ja 21,40241217; 58,24283413 ja 21,36878540; 58,25618547 ja 21,40361435; 58,25666659 ja 21,40333330; 58,27256399 ja 21,39352960; 58,28903168 ja 21,38700270; 58,30573039 ja 21,38312840; 58,32254149 ja 21,38193790; 58,33718990 ja 21,38325029; 58,33631226 ja 21,37446958; 58,27672595 ja 21,24410903; 58,18990844 ja 21,32739775. Kolgi kaitseala pindala on 8559,8 ha ja asub Eesti majandusvööndis.

Irbe kaitseala välis- ja vööndi piir läbib mõtteliste sirgetega järgnevaid koordinaatidega kirjeldatud põhikaardiga mitteseotud punkte merel: 57,78666658 ja 21,71666660; 57,84786448 ja 21,65548287; 57,85342303 ja 21,61696007; 57,85131934 ja 21,60359893; 57,83883349 ja 21,55485499; 57,83540384 ja 21,55068465; 57,81646184 ja 21,55585040. Irbe kaitseala pindala on 3753,9 ha ja asub Eesti majandusvööndis.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud Kolgi ja Irbe kaitsealal asuvaid loodusväärtusi, Tartu Ülikooli mereinstituudi ettepanekut Kolgi madaliku ja Irbe madaliku kaitse alla võtmiseks (2020) ning Kolgi ja Irbe kaitseala kaitse alla võtmise algatamiskäskkirja vormis koostatud ekspertiisi (Gunnar Raun 2026).

Lisaks lähtuti kaitsekorra väljatöötamisel Vabariigi Valitsuse 12. mail 2022. a kehtestatud Eesti mereala planeeringus¹² seatud suunistest ja Eesti mereala keskkonnaseisundi koondaruandest¹³ (2024). Väärtuste analüüsimisel on aluseks võetud EELIS-esse kantud andmestik liikide ja elupaigatüüpide kohta, TÜ Eesti mereinstituudi 2024. aasta lõpu seisuga koostatud karide paiknemise kiht¹⁴ ning kaitse alla võtmise ettepaneku tegemisele eelnenud TÜ Eesti mereinstituudi tehtud uuringud¹⁵ merepõhja elustiku ja elupaikade, kalastiku ja lindude kohta (2020). Lisaks on analüüsimisel aluseks võetud planeeritava Kolgi kaitsealaga piirneval alal TÜ Eesti mereinstituudi tehtud merepõhja elustiku, elupaikade ja veekvaliteedi uuringut¹⁶ (2023) ja Eesti Ornitoloogiaühingu linnustiku uuringut¹⁷ (2023), mis tehti Saare Wind Energy OÜ kavandatava tuulepargi ala hoonestusloa taotluse keskkonnamõjuhindamise käigus. Arvestati ka Eesti Maaülikooli 2011. aastal koostatud veelindude kevad- ja sügisrände jaotumuse kaarte¹⁸ Lääne-Eesti kohta, Eesti Ornitoloogiaühingu 2016. aastal koostatud mereala planeeringu alusuuringut¹⁹ lindude rändekoridoridest ja tuuleparkide mõjust lindude toitumisalale, Eesti Maaülikooli 2016. aasta uuringut²⁰ merelindude kohta NEMA projekti käigus, Eesti Ornitoloogiaühingu 2019. aastal koostatud mereala planeeringu alusuuringut²¹ lindude peatumisalade analüüsi kohta, TÜ Mereinstituudi 2020. aastal koostatud mereala planeeringu alusuuringut²² merepõhja elustiku ja

¹² <https://www.mkm.ee/sites/default/files/documents/2025-01/mereala-planeering-seletuskiri-2022.pdf>

¹³ [file:///sise.envir.ee/Kasutajad\\$KA/38012310014/Downloads/MSRD%20koondaruanne%202024_v3%20final.pdf](file:///sise.envir.ee/Kasutajad$KA/38012310014/Downloads/MSRD%20koondaruanne%202024_v3%20final.pdf)

¹⁴ TÜ Eesti mereinstituudi andmekiht, mis koondab nii modelleeritud kui ka kaardistatud karide levikut.

¹⁵ <https://adr.envir.ee/et/document.html?id=2c60dd5f-d574-487a-9869-6733ec7b3399>

¹⁶ https://swe.ee/wp-content/uploads/2023/08/Lisa-3.6-SWE-tuulepargiala-aruanne_merepõhi_mereeelustik.pdf

¹⁷ <https://swe.ee/wp-content/uploads/2023/08/Lisa-3.8-SWE-aruanne-v2.pdf>

¹⁸ Kuresoo, A., Leito, A. ja Luigujõe, L. 2011. Saare, Hiiu, Lääne ja Pärnu maakonna maismaa-ala maakonnaplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneeringu koostamine: Analüüs linnustiku osas teemaplaneeringuga kavandatavate objektidega kaasnevatest võimalikest mõjudest ja neid leevendavatest meetmetest.

¹⁹ <https://mkm.ee/sites/default/files/documents/2025-01/uuring-2016-lindude-r%C3%A4ndekoridor.pdf>

²⁰ Luigujõe L (2016) NEMA merelinnud. Eesti merealade loodusväärtuste inventeerimine ja seiremetoodika väljatöötamine. Eesti Maaülikool, Tartu.

²¹ <https://www.riigiplaneering.ee/sites/default/files/documents/2024-11/uuring-2019-lindude-peatumisalad.pdf>

²² <https://kliimaministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-06/L%C3%B5pparuanne%20-%20Merep%C3%B5hja%20elustiku%20ja%20elupaikade%20uuring%20ning%20mere%20CO2%20sidumispotentiaal%20hindamismetoodika.pdf>

elupaikade kohta, Eesti Ornitoloogiaühingu 2021. aastal koostatud mereala planeeringu alusuuringut²³ kuni 300 m kõrguste avameretuulikute mõjust lindude rändele, Eesti Maaülikooli 2016.²⁴ ja 2021.²⁵ aasta talvituvate lindude lennuloendusi, Eesti Ornitoloogiaühingu 2022. aasta mereliste rahvusvahelise tähtsusega linnualade uuendamise projekti²⁶, Eesti Ornitoloogiaühingu 2024. aasta arktiliste veelindude kevadist lennuloendust²⁷ ning Keskkonnaagentuuri 2024. aastal koostatud analüüsi²⁸ loodusdirektiivi mereelupaikade ja meretuuleparkide kohta, mis hindas potentsiaalsete meretuulikute mõju loodusdirektiivi ja merestrateegia raamdirektiivi põhjaelupaikadele Eesti merealal.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused ettevõtlusvabadusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse; edaspidi PS § 31). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Piirangud ettevõtlusvabadusele peavad olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Ettevõtluse, sh kaevandamise ja ehitamise korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust. Ettevõtlusvabadus ei ole piiramatu õigus. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles ettevõtlusvabaduse riive. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on Kolgi ja Irbe kaitseala tervikuna määratud (looduslikuks) sihtkaitsevööndiks. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda kaitsealal olevate koosluste ja kaitsealuste liikide säilimist.

Kaitse-eeskirjaga muudetakse 27. juuli 2006. a määrust nr 176 „Hoiualade kaitse alla võtmine Saare maakonnas”. Määruse muutmisega ei kaasne alade kaitse alt välja arvamist, vaid muudetakse Kura kurgu hoiuala piiri seoses Irbe madaliku looduskaitseala kaitse-eeskirja ja piiri kinnitamisega. Kura kurgu hoiuala piiri muudetakse, et kaotada ära u 50 ha suurune kattumine Irbe kaitsealaga, mis ulatub kitsa ribana ekslikult Eesti majandusvööndisse.

Kuna kogu Kolgi ja Irbe kaitseala ulatuses on tegemist merealaga, siis ei ole vaja maismaaelupaikade ja nende kaitsega seotud tegevusi kaitse-eeskirjaga reguleerida.

2.5.2. Sihtkaitsevööndi kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

²³ <https://www.riigiplaneering.ee/sites/default/files/documents/2024-11/uuring-2021-tuulikute-m%C3%B5ju-lindude-r%C3%A4nde.pdf>

²⁴ Luigujõe L, Auniš A (2016) Talvituvate lindude rahvusvaheline lennuloendus. Seirearuanne. Eesti Maaülikool, Tartu-Riia.

²⁵ Luigujõe L, Auniš A (2021) Talvitavate veelindudel rahvusvaheline lennuloendus Eesti rannikumerel. Seirearuanne. Eesti Maaülikool, Tartu-Riia.

²⁶ https://eoy.ee/pics/1451_Merelised_linnualad_aruanne_uuendatud.pdf

²⁷ Luigujõe L, Kuus A (2024) Arktiliste veelindudel lennuloendus Eesti rannikumerel. Seirearuanne. Eesti Ornitoloogiaühing, Tartu.

²⁸ https://keskkonnaportaali.ee/sites/default/files/2024-12/20241211%20-%20KAUR%20-%20LoD%20mereelupaikade%20anal%C3%BC%C3%BCsi_0.pdf

Kolgi ja Irbe kaitsealal on lubatud inimeste viibimine, ujuvvahendiga sõitmine, rahvaürituse korraldamine ja kalapüük, välja arvatud püük traalpüünistega. Kaitsealal viibimiseks loetakse ka kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusi sihtkaitsevööndis. Viibimise ajalisi piiranguid ei kohaldata, sest rändlindude koondumiskohtade kaitsevajadusest lähtuvalt eeldatavat olulist mõju ei ole. Rändlinnud kasutavad Kolgi ja Irbe kaitseala talvitus-, toitumis- ja rändepeatuspaigana, kuid kuna tegemist on suurte kaitsealadega merealal ja need asuvad rannikust kaugel majandusvööndis, siis otsest vajadust inimeste viibimise piiramiseks ei ole. Kolgi ja Irbe kaitsealale jääb osaliselt laevatee, kus ujuvvahendi liikumist piirata ei ole põhjendatud. Laevatee osaline paiknemine kaitsealal karidele ja linnustikule olulist negatiivset mõju ei avalda. Laevateede paiknemine olemasolevatel kaitse- ja hoiualadel ei ole erandlik, sest ka näiteks Apollo meremadaliku looduskaitseala ja Kura kurgu hoiuala, kus on kaitse-eesmärgiks samuti karide ja merelinnustiku kaitse, läbivad laevateed. Merega seotud turismi ja erinevaid vaba aja tegevusi, nagu paadisõit ja veespordialad, ei ole samuti vaja piirata. Teadaolevalt huvi rahvaürituste korraldamiseks kaugel majandusvööndis puudub. Kolgi ja Irbe kaitsealale ei jää ka mereväeharjutusala. Vajalik on piirata kalapüüki merepõhja kahjustavate püügivahenditega, mis ohustavad karide elupaigatüüpi. Avamerepüügil on peamiseks püügivahendiks traalid. Eestis toimub töõnduslik traalpüük merealal, mis on sügavam kui 20 m. Traalitakse räime ja kilu. Kõige väärtuslikumatel madalatel karidel (alla 20 m sügavusega alal) on traalpüük juba praegu keelatud²⁹, kuid Kolgi ja Irbe kaitsealal on suur osa merealast sügavamal kui 20 m. Sonariga mõõdistatud sügavuse vahemik on Kolgi madaliku looduskaitsealal 10,7–70,3 m ja Irbe madaliku looduskaitsealal 13,5–54,7 m. Seega on traalpüüniste kasutamise keelamine ettevaatusprintsipiina vajalik.

2.5.2.2. Keelatud tegevused

Käesoleva määrusega sätestatud erisusi arvestades on Kolgi ja Irbe kaitsealal keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine, uute ehitiste püstitamine ja jahipidamine ehk tegevused, mis ei lähtu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärkidest, kuna selle käigus võidakse kahjustada karide elupaigatüüpi, kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgil, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevusi, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Kaitse-eeskirjaga ei tehta olulisi leevendusi majandustegevuse ja loodusvarade kasutamise osas, kuna need tegevused seaksid ohtu kaitseala loodusväärtuste säilimise. Sihtkaitsevööndis lubatakse ainult neid tegevusi, mis aitavad kaasa kaitse-eesmärgi täitmisele või ei kahjusta neid.

Majandustegevuse ja loodusvarade kasutamise keeld aitab vältida süvendamist, kaadamist ja pinnase kaavamist, mis võivad ala kahjustada. Majandusvööndisse jääval merealal eeldatav kaevandamishuvi puudub. Eestis on merealal antud välja kaevandamisload ainult liivakarjäärade rajamiseks ja need paiknevad rannikule suhteliselt lähedal. Reaalselt kaevandama ei ole Eesti merealal veel hakatud. Kolgi ja Irbe kaitsealal liivamadalaids ei leidu. Ehitustegevus, sealhulgas süvendamine, kaadamine ja kaevamine, toob kaasa elupaiga hävingu. Sette ja heljumi kandumise tõttu meres on kahjustatud ala konkreetsest tegevusalast tunduvalt laiem. Näiteks kahjustaks tuulegeneraatorite vundamentide rajamine ja kaablite matmine otseselt kaitse-eesmärgiks seatud karide elupaigatüübi looduslikku seisundit. Ehitamise ajal on ohustatud piirkonnas elavad karpide kooslused, mis on toidubaasiks alal peatuvatele veelindudele. Ehitustegevuse käigus võib võimalik sette ja heljumi veemassiivi paiskamine ja sellega seonduv veekvaliteedi muutus ning hilisem

²⁹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/129112023002?leiaKehtiv>

tagasisetamine kahjustada merepõhja elustikku, kalastikku ja linnustikku. Kalastiku puhul saaksid kannatada koelmud. Tegevus põhjustab kalamarja hukkumist ja põhjataimestiku sattumist setete alla. Lindude puhul väheneks toitebaas ja halveneks toitumise efektiivsus vee läbipaistvuse vähenemise tõttu. Lisaks ehitusaegsetele häiringutele, mis on suhteliselt lühiaegsed, võivad püstitatud ehitiste käitamisaegsed häiringud, sõltuvalt ehitise otstarbest, olla veel suurema negatiivse mõjuga keskkonnale. Osadele linnuliikidele (näiteks kaurid) võivad tuulepargialadel esinevad häiringud olla piisavalt olulisteks, et linnud hakkavad tuulikute vahele jäävat mereala vältima, seega kaasneb nende liikide poolt kasutatava elupaiga kadu. Tuulepargid toimivad lindude rändeteel takistustena, mida osa linnuliikidest nendest mööda (ümber) lennates väldivad. Barjääriefekt on lindude tuuleparki vältiv käitumisreaktsioon, mille tõttu suureneb lindude lennu teepikkus. Ühelt poolt vähendab tuulepargi vältimine lindude hukkumiskiriski, samas kaasneb rändeteekonna pikenemine ja täiendav energiakulu. Barjääriefekt avaldub veelindudest tugevamalt sukelpartide, kauride ja alklaste puhul, aga selle negatiivset mõju rändeteekonna pikenemise tõttu on enamasti hinnatud marginaalseks. Kui samal rändeteel asub palju tuuleparke, võib kumulatiivne mõju osutada oluliseks³⁰. Eesti Ornitoloogiaühingu 2016. aastal koostatud Eesti mereala planeeringu alusuuringus analüüsiti merelindude summaarset tundlikkust meretuuleparkidega seotud mõjule. Kõige tundlikumaks osutusid kaurid, kellele eri uuringutes eri järjestusega järgnesid põhjatoidulised sukelpardid vaerad, aul ja merivart. Merelindude reaktsioon 20 töötavale Euroopa avameretuulepargile näitab, et tuulepargid mõjuvad kõige väljatõrjuvamalt muu hulgas just aulile, mustvaerale, järvekaurile, punakurk-kaurile ja väikekajakale. Inimpeglide ja häirimistundlike mereliikide jaoks on avamerele püstitatud kõrged ja pöörlevate labadega tuulikud oluline häirimisfaktor. Lisaks tuulepargialale on eel- ja järelseirega tuvastatud, et need liigid võivad olla täielikult või osaliselt tõrjutud mitmekilomeetrise ulatusega tsoonis tuuleparki ümbritseval merealal. Tuulepargi eemaletõrjuva mõju ulatus (kaugus viimasest tuulikust) võib aulil olla 2–4 km, mustvaeral 1–4 km, järve- ja punakurk-kauril 1–6 km ja väikekajakal 1,5 km. Merelindude reaktsiooni arvestades võib piisava kindlusega väita, et Eesti kontekstis tundlike ja kaitsekorralduslikult oluliste liikide toitumise ja peatumise võtmealade puhul peab tuulepargi ja lindude jaoks olulise mereala vahele jääma vähemalt 5–6 km laiune puhervöönd. Kuna Kolgi ja Irbe kaitseala ei ole linnustiku kaitse seisukohast võtmealadena määratletud, siis 5–6 km laiuse puhervööndi rakendamine ehk kaitsealade piiride täiendav laiendamine ei ole vajalik. Eeltoodud liigipõhised mõjukaugused ei ole käesoleva määrusega kehtestatavad puhvertsoonid ega tähenda automaatset ehituskeeldu kaitseala naabruses. Kolgi ja Irbe kaitseala välispiirist väljapoole fikseeritud puhvertsooni ei kehtestata. Põhjendatud ei ole ka kaitseala piiride vähendamine, sest väiksemad avamerekaitsealad ei taga minimaalset vajalikku kaitset läbirändavate, talvituvate ja toituvate lindude jaoks. Lisaks mõjutavad ümbritsevat keskkonda ja elustikku tuuleparkide põhjustatud erineva sagedusega müra- ja elektromagnetlained.

Kolgi kaitseala karidele meretuulepargi ehitamise keelamine on tasakaalustatud keskkonnakaitseliste eesmärkide saavutamiseks vajalik. Irbe kaitseala ei jää Eesti mereala planeeringu järgi tuuleenergeetika arendusalale. Kolgi kaitseala moodustamine ei mõjuta Saare Wind Energy OÜ hoonestusloa ala, sest kaitseala piiri ja hoonestusloa ala vahele jääb üle 2,5 km laiune puhverala ja tuulikuid saab seal paigutada ka hoonestusloa ala piirile. Arvestades Eesti mereala planeeringu järgse tuuleenergeetika arendusala piire ja Kolgi kaitseala paiknemist selle servaalal, ei avalda sihtkaitsevööndi kaitsekorra kehtestamine olulist mõju meretuuleparkide kaabliühendustele. Puudub möödapääsmatu vajadus Kolgi kaitsealast merekaablite läbiviimiseks, sest piirnevate meretuulepargi taotluste aladelt on võimalik viia merekaablid Saaremaa rannikuni kohta, kuhu planeeritakse alajaama. Saaremaa ranniku alajaamana on mõeldud planeeritavat Kotlandi alajaama, mis on Eesti-Läti IV elektriliini ühenduse planeerimisel riigi eriplaneeringu menetluse raames osutunud eelistatud trassi sobivamaks alajaamaks. Merekaablite trassi pikenemise vajadust täielikult välistada ei saa, kuid puudub info järeldamiseks, et see mõju oleks nii oluline, mis seaks kahtluse alla nende rajamise võimalikkuse. Kliima- ja energiajulgeoleku

³⁰ <https://www.riigiplaneering.ee/sites/default/files/documents/2024-11/uuring-2021-tuulikute-m%C3%B5ju-lindude-r%C3%A4nde.pdf>

eesmärkide kindlamaks saavutamiseks jäetakse sihtkaitsevööndis siiski alles kaalutlusvõimalus kaitseala valitseja nõusolekul erandina lubada merekaablite rajamist. Kaalutluse tegemisel tuleb esimese eelistusena vältida merekaablite rajamist kaitsealal olevatel karidel. Järgmisena eelistada merekaablite rajamist elustiku mitmekesisuselt vähem prioriteetsematel karidel afootilises vööndis ja alles viimase variandina kaaluda footilises vööndis paiknevatel karidel merekaabli rajamist. Kuna Irbe kaitseala jääb planeeritavast Eesti-Läti neljanda elektriühenduse merekaabli trassikoridorist u 800 m kaugusele ega kattu ka Eesti mereala planeeringu järgse tuuleenergeetika arendusalaga, siis mõju välisühendustele ja meretuuleparkide kaabliühendustele puudub.

Eesti mereala planeeringu seletuskirjas on antud suunis, et loodavate avamere kaitsealade moodustamisel lähtutakse mereala kooskasutuse põhimõttest ja vajadusest kasutada mereressurssi ka vesiviljeluse arendamiseks. Sihtkaitsevööndi kaitsekord karbi- ja vetikakasvatuse rajamist ei võimalda, kuid reaalset huvi majandusvööndis karbi- ja vetikakasvatuseks selle kauguse tõttu rannikust ei ole. Karbi- ja vetikakasvatuse on rajatud väga vähe ja needki paiknevad või enamasti alles planeeritakse rajada rannikulähedasse merre. Majandusvööndis puudub huvi ka vetikapüügiks. Punavetikas agarik (*Furcellaria lumbricalis*) on ainus liik, mille lahtist vormi Läänemerest traalitakse kommertsiaalses mastaabis, et toota furtsellaraaninimelist polüsahhariidi, mis on tarretisaine. Lisaks kogutakse kaldale uhutud agarikku Lääne-Saaremaa randadelt. Agariku väljapüüki ei piira püügilimiit, kuna praegusel ajal püütakse limiidist välja vaid osa. Väikese püüginähtavuse ei ole ressursi defitsiit, vaid peamiselt vähene nõudlus turul. Eesti mereala planeeringuga seatakse tingimus, et kalakasvandusi tuleb rajada sügavamatele ja avatumatele merealadele, et vähendada reostuse võimalikku mõju. Sügavamatel merealadel on enamasti vähem mõjutatavat elustikku (merepõhja elupaiku, kalade koelmualasid jm). Avameremadalikud looduskaitsealadel põhjustel kalakasvanduste rajamiseks ei sobi. Kolgi ja Irbe kaitseala eesmärk on ala looduslikule arengule jätmine ja vesiviljeluse arendamiseks need ei sobi.

Jahipidamine Kolgi ja Irbe kaitsealal on keelatud, kuna põhjustab lindudele häiringut, mida on võimalik vältida. Linnujahi keeld lisapiirangut ei sea, sest kaitsealad jäävad tervikuna jahipiirkonnast välja. Keeld on vajalik juhaks, kui tulevikus arvatakse kaitsealad jahipiirkonna koosseisu. Lisaks puudub huvi ja vajadus majandusvööndis hüljeste küttimiseks. Eestis lubatakse hallhülgeid taas küttida alates 2015. aastast (küttimine oli peatatud 1970. aastate algusest kuni 2015. aastani). Küttimise lubamisega saab reguleerida liigi asurkonna arvukust, mis aitab mõningal määral kaasa kutselisel kalapüügil tekkivate kahjustuste ennetamisele – hülged püüavad kalurite mõrdadest ja võrkudest toitu, lõhkudes nii püüniseid ning põhjustades kaluritele majanduslikku kahju. Enamik hüljestest on kütitud Liivi lahes Kihnu jahipiirkonnas.

Uute ehitiste püstitamine on keelatud, välja arvatud merekaablite rajamine ja hooldamine kaitseala valitseja nõusolekul. Ehitusseadustiku § 3 lõike 2 kohaselt saab kaableid pidada ehitisteks. Kolgi ja Irbe kaitsealad asuvad Eesti majandusvööndis, mille osas võib tekkida vajadus merekaablite paigaldamiseks, et ühendada meretuuleparke maismaaga. Meretuuleparkide rajamine aitab kaasa Eesti kliima- ja energiajulgeoleku eesmärkide saavutamisele. Muid erandeid rajatiste rajamiseks ei ole vaja teha, sest merelisel Kolgi ja Irbe kaitsealal navigatsioonimärkide paigaldamiseks ja asendamiseks vajadus puudub. Maa- ja Ruumiameti merealade kaardirakenduse³¹ alusel Kolgi ja Irbe kaitsealal tulepoi asukohti märgitud ei ole. Lähim tulepoi jääb Irbe kaitsealast u 250 m kaugusele. Erandi vajadus puudub ka muude rajatiste või tootmisotstarbeta ehitise püstitamiseks riigikaitse tarbeks.

2.5.2.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Looduskaitseaduse § 14 lõikest 1 tulenevad tegevused, mis on kaitsealal keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, ei ole Kolgi ja Irbe kaitseala puhul asjakohased. Tegemist on

³¹ <https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/link/700TqIuz>

kogu ulatuses merealaga, kus ei ole asjakohane reguleerida katastriüksuse kõlvikute piiride ja sihtotstarbe muutmist, maakorralduskava koostamist, maakorraldustoimingute tegemist, veekogu rajamist ja jahiulukite lisaõõtmist. Kaitse-eeskirja kohaselt on Kolgi ja Irbe kaitsealal ehitiste püstitamine keelatud, välja arvatud merekaablite rajamine ja nende hooldamine, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Kolgi ja Irbe kaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 27. maist 9. juunini 2026. a. Materjalidega oli võimalik tutvuda Keskkonnaameti kodulehel www.keskkonnaamet.ee. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja vastavasisulise ettepaneku alusel avaliku arutelu toimumise kohta ilmus 26. mai 2026. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja kohalikus ajalehes Saarte Hääl. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 20. mai 2026. a.

LKS §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti Saaremaa Vallavalitsusele teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku kohta. Teade saadeti lisaks Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Transpordiametile, Maa- ja Ruumiametile, Tartu Ülikooli Eesti mereinstituudile, Sunly Wind OÜ-le, Saare Wind Energy OÜ-le, Eesti Tuuleenergia Assotsiatsioonile, Eesti Ornitoloogiaühingule, Eestimaa Looduse Fondile, Eesti Kalastajate Seltsile, Eesti Jahimeeste Seltsile, Eesti Metsa Abiks MTÜ-le, Eesti Keskkonnaühenduste Kojale, Eesti Kalurite Liidule, Elering AS-le, Tuul Energy OÜ-le, Oxan Energy-le ja Keskkonnainvesteeringute Keskusele. Kirjas paluti teha parandusettepanekuid ja esitada vastuväited. Kiri sisaldas teadet, et kui tähtjaks kaitse-eeskirja eelnõu kohta parandusettepanekuid või vastuväiteid ei esitata, loetakse seda määruse eelnõu ettepanekutega nõustumiseks. Kokku laekus kolm vastust, milles esitatud ettepanekute ja Keskkonnaameti vastuste ülevaade on kajastatud tabelis 1.

Tabel 1. Keskkonnaametile saabunud ettepanekud ja Keskkonnaameti vastused

Ettepaneku esitaja	Ettepanek	Keskkonnaameti vastus
Eesti Ornitoloogiaühing	*Mitte kasutada Kolgi ja Irbe kaitseala loomist ettekäändena Eesti Ornitoloogiaühingu IBA alade (rahvusvaheliselt tähtsad linnualad) baasil tehtud teiste merekaitsealade loomise ettepanekute tagasilükkamiseks.	*Eesti majandusvööndisse uute merekaitsealade loomise peamiseks põhjuseks on eelkõige karide elupaigatüübi kaitse vajadus. Eesti merestrateegia seab eesmärgiks merekaitsealade sidusa võrgustiku laiendamise, et vähendada mereelupaikade pindalalist survet ning säilitada Eesti mereala ja majandusvööndi loodusväärtusi. Eesti toetab Euroopa Liidu elurikkuse strateegiat ja on seadnud eesmärgiks 30% mereala kaitse alla võtmise, seejuures peab vähemalt 10% sellest olema range kaitse all. Seega on riik seadnud prioriteediks, et ka majandusvööndis tuleb mereelupaiksid kaitsta ja selle tagamiseks on vajalik ja asjakohane kaitsealade moodustamine. Ranniku-, territoriaalmerd ja majandusvööndisse jäävat merd katab kaitstav mereala 2026. aasta juuni alguse seisuga 27,6%. Kaitstava mereala protsendi sisse on arvestatud ka kavandatavad kaitstavad alad, ehk EELIS-e projekteeritav kihil olevad alad. Eesti Ornitoloogiaühingu IBA alade baasil tehtud merekaitsealade kaitse alla võtmise ettepanekule koostatakse sarnaselt Kolgi madaliku ja Irbe madaliku looduskaitsealale ekspertiis, milles hinnatakse looduskaitsealade § 7 alusel välja toodud kaitse alla võtmise eelduste olemasolu ning kaitse alla võtmise põhjendatust ja otstarbekust. Kui eeldused ja otstarbekus on olemas, kuid 30% mereala kaitse alla võtmise osa on juba täidetud, siis teatud puhver on lubatud ja seda 30% piiri arvestamist ei järgita nii jäigalt.
Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet	*Selgitada, millisele õigusnormile, praktikale või tehnilisele metoodikale tugineb tõlgendus, et ehitise aluse pinnana saab tõlgendada meretuuliku rootori labade horisontaalprojektsiooni. Põhjendada miks ei oleks võimalik kaitse-eesmärki saavutada vähem piiravate meetmetega, näiteks ehitise füüsilise paiknemise piiritlemise või mõjupõhiste tingimuste kehtestamise kaudu.	*Majandus- ja kommunikatsiooniministri 05.06.2015 määruse nr 57 „Ehitise tehniliste andmete loetelu ja arvestamise alused“ § 19 lg 7 kohaselt on rajatisealune pind rajatise maapealse osa ja maa-aluse osa projektsioon horisontaaltasapinnal. Arvestades, et ka tuuliku labad on osa ehitisest (rajatisest), siis peab tuuliku labade alune pind (ehitise olemuslikud osad) jääma hoonestusala piiridesse. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 55 kohaselt on ehitise olulised osad asjad, millest see on ehitatud või mis on sellega püsivalt ühendatud ja mida ei saa eraldada ehitist või eraldatavat asja oluliselt

		kahjustamata ning ehitisega mõõduvaks otstarbeks ühendatud asi ei ole ehitise osa. Tuulikute generaator koos tiivikuga on ehitisega püsivalt ühendatud. Tiivikuga generaatori eemaldamisel ei saa tuulik täita oma peamist funktsiooni, seega ei ole tegemist ebaolulise, ajutise või mõõduva otstarbega paigaldatud ehitise osaga. Eeltoodust tulenevalt moodustavad tuuliku vundament, torn ning generaator koos tiivikuga lahutamatu ja funktsionaalselt seotud tervikliku ehitise. Tiiviku tööpiirkonna ulatuses ei saa püstitada teist ehitist (näiteks teist tuulikut), ehk tuulik kui ehitis hõlmab arvestatavat pinda ka õhuruumis, millel on väga suur mõju ümbritsevale. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi 06.06.2022 vastuskiri nr 1.15-5/2022/2988-2 OÜ-le Utilitas Wind toetab samuti, et ehitise aluse pinnana saab tõlgendada tuuliku rootori labade horisontaalprojektsiooni. Lisaks on see tõlgendus välja toodud ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi maa- ja ruumipoliitika osakonna poolt ruumilise planeerimise põhimõtete ühiste koondamiseks peetaval kodulehel planeerimine.ee. Keskkonnaametile teadaolevalt ei ole eelviidatud majandus- ja kommunikatsiooniministri määrust peale tõlgenduste andmist muudetud ega pole teada uuematest teisesuunalistest tõlgendustest. Kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamiseks tuleb tagada kõikide kaitse-eesmärgiks seatud väärtuste soodne seisund kaitseala piiride sees. Kaitsealana ei tõlgendata ainult merepõhja ja veesammast, vaid ka mere kohal olevat õhuruumi, mida kasutavad ala kaitse-eesmärgiks olevad läbirändavad linnud. Meretuuliku rootori labade horisontaalprojektsiooni ulatumine kaitseala piiri sisse mõjutab otseselt linnustiku soodsat seisundit ja sõltumata ehitusseadustiku tõlgendusest ehitise füüsilise paiknemise piiritlemise osas, sihtkaitsevööndisse sellist negatiivset mõju lubada ei saa. Negatiivne mõju ei piirdu täpselt vundamendi servaga, eelkõige meretuuliku ehitamise etapis. Samuti muutub vee tsirkulatsioon ümber tuuliku vundamendi, mis võib oluliselt mõjutada kaitse-eesmärgiks olevat
--	--	---

		mereelupaika. Piirang, jätta vundamendist 100+ meetrit laba pikkust puhvriks kaitstava alani, on proportsionaalne. Planeeritav Irbe madaliku looduskaitseala ei jää Eesti mereala planeeringu alusel tuuleenergeetika arendusalale ja suur osa planeeritavast Kolgi madaliku looduskaitsealast jääb laevaliikluse koridori alale, kuhu ei ole samuti võimalik tuulikuid püstitada. Seega vahetut mõju meretuuleparkidele, mis tuleneb nimetatud kaitsealade moodustamisest, saab lugeda väikeseks. Põhjendused, miks ei oleks võimalik kaitse-eesmärki saavutada vähem piiravate meetmetega, kajastuvad juba seletuskirjas. Leebem kaitsekord ei võimalda tagada kaitse-eesmärgiks seatavate väärtuste soodsat seisundit. Parima tervikliku kaitse tagab sihtkaitsevööndi kaitsekord. Toome põhjendused järgnevalt uuesti välja. Ehitustegevus, sealhulgas süvendamine, kaadamine ja kaevamine, toob kaasa elupaiga hävingu. Sette ja heljumi kandumise tõttu meres on kahjustatud ala konkreetsest tegevusalast tunduvalt laiem. Näiteks kahjustaks tuulegeneraatorite vundamentide rajamine ja kaablite matmine otseselt kaitse-eesmärgiks seatud karide elupaigatüübi looduslikku seisundit. Ehitamise ajal on ohustatud piirkonnas elavad karpide kooslused, mis on toidubaasiks alal peatuvatele veelindudele. Ehitustegevuse käigus võib võimalik sette ja heljumi veemassiivi paiskamine ja sellega seonduv veekvaliteedi muutus ning hilisem tagasisettimine kahjustada merepõhja elustikku, kalastikku ja linnustikku. Kalastiku puhul saaksid kannatada koelmud. Tegevus põhjustab kalamarja hukkumist ja põhjataimestiku sattumist setete alla. Lindude puhul väheneks toitebaas ja halveneks toitumise efektiivsus vee läbipaistvuse vähenemise tõttu. Lisaks ehitusaegsetele häiringutele, mis on suhteliselt lühiaegsed, võivad püstitatud ehitiste käitamisaegsed häiringud, sõltuvalt ehitise otstarbest, olla veel suurema negatiivse mõjuga keskkonnale. Osadele linnuliikidele (näiteks kaurid) võivad tuulepargialadel esinevad häiringud olla piisavalt olulisteks, et
--	--	---

	*Selgitada, milliste konkreetsete uuringute, ruumianalüüside või tehniliste eelduste põhjal on jõutud järeldusele, et piirnevate meretuulepargi aladelt on võimalik merekaablid loogiliselt Saaremaa rannikuni suunata. Täpsustada, millist alajaama või võrgulahendust seletuskirjas silmas peetakse ning kas selle asukoht ja tehnilised parameetrid on määratud? Ettepanek, et enne mõju puudumise kohta lõplike järelduste tegemist kaasataks analüüsi puudutatud arendajad ja võrguettevõtja ning hinnataks võimalike eksportkaabli lahenduste tegelikku teostatavust tervikliku mereala kasutuse vaates.	linnud hakkavad tuulikute vahele jäävat mereala vältima, seega kaasneb nende liikide poolt kasutatava elupaiga kadu. Tuulepargid toimivad lindude rändeteel takistustena, mida osa linnuliikidest nendest mööda (ümber) lennates väldivad. Barjääriefekt on lindude tuuleparki vältiv käitumisreaktsioon, mille tõttu suureneb lindude lennu teepikkus. Ühelt poolt vähendab tuulepargi vältimine lindude hukkumiskiriski, samas kaasneb rändeteeekonna pikenemine ja täiendav energiakulu. *. Looduskaitse-eeskirja võimaldab kaitse-eeskirjaga sihtkaitsevööndis teha ehitiste püstitamise keelu puhul erandit tehnovõrgu ja -rajatise rajatise rajamiseks. Praegu teada oleva info põhjal sellist vajadust merekaabli planeeritavast kaitsealast läbi viimiseks ei ole. Võimalus kaalumiseks on jäetud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi soovil juhaks kui see vajadus siiski selgub. Arvestada tuleb, et tegemist on Eesti majandusvööndi kõige esinduslikumate karidega ja puuduvad alternatiivsed samaväärtuslikud alad, mida selle asemel kaitse alla võtta. Keskkonnaamet on koos Kliimaministeeriumiga põhjalikult kaalunud Kolgi madaliku looduskaitseala piiritlemise põhjendatust ja teinud juba ka sellest lähtuvalt meretuuleparkide paremaks arendamiseks piirimuudatusi, arvates algsest kaitseala piiri ettepanekust välja loodepoolse osa, kus karide esindatus oli väiksem. Kaitse-eeskirja menetluse raames täiendavaid uuringuid, ruumianalüüsi ja tehnilisi lahendusi merekaablite trasside alternatiivide osas läbi viidud ei ole, sest see ei ole kaitse-eeskirja menetluse osa. Selleks, et analüüsida erinevate kaablitrasside alternatiivide mõjusid keskkonnale ja meretuuleparkide teostatavusele, viiakse läbi eraldi konkreetsete meretuuleparkide keskkonnamõju hindamised, millele eelnevad erinevad uuringud. Kaitse-eeskirja kohta koostatud ekspertiisis on analüüsitud ja leitud, et Kolgi madaliku looduskaitseala läbimata on meretuulepargi aladelt võimalik merekaablid Saaremaa rannikuni suunata.
--	---	---

		Ekspertiis ei ole käsitletav tehnilise projektina, kuid seal on Keskkonnaametis taastuvenergeetika teemaga tegelev ekspert andnud hinnangu põhimõtteliste kaablitrasside võimalikkuse kohta ekspertiisi tegemise hetkel parima teada oleva info alusel. Loomulikult ei saa väita, et Kolgi madaliku looduskaitsealast väljapooslemerekaablite kavandamine mingit mõju ei avaldaks (nt kaasneb eeldatavasti kaablite pikenemine kui maavajadus), kuid meil puudub info järeldamiseks, et see mõju oleks nii oluline, et seaks kahtluse alla kaablite rajamise võimalikkuse. Saaremaa ranniku alajaamana on mõeldud planeeritavat Kotlandi alajaama, mis on Eesti-Läti IV elektriliini ühenduse planeerimisel riigi eriplaneeringu menetluse raames osutunud eelistatud trassi sobivamaks alajaamaks. Saaremaa ranniku alajaamana on mõeldud Kotlandi planeeritavat alajaama. Alajaama ja võrgulahenduste tehniliste parameetrite kirjeldamine ei ole antud kaitse-eeskirja menetluse osa ega eesmärk. Asjaolu, et osade meretuuleparkide eksportkaablid võivad hakata ka teiste arendajate meretuuleparkide alasid läbima või koonduvad mitme arenduse eksportkaablid samadesse koridoridesse, on üks võimalik olukord. Sellest tulenevad täiendavad tehnilised, keskkonnavalased ja ohutusvalased piirangud võivad vähendada mereruumi kasutamise efektiivsust, kuid see on asjaolu, millega meretuulepargi arendajad peavad arvestama. Arendamise algfaasis ei saa enne mõjude hindamist eeldada, et kogu taotletaval hoonestuloo alal saab meretuulikuid püstitada. Eesti riigil lasub lisaks energiajulgeoleku tagamisele ka kohustus tagada loodusväärtuste kaitse. Eesti merestrateegia seab eesmärgiks merekaitsealade sidusa võrgustiku laiendamise, et vähendada mereelupaikade pindalalist survet ning säilitada Eesti mereala ja majandusvööndi loodusväärtusi. Eesti toetab Euroopa Liidu elurikkuse strateegiat ja on seadnud eesmärgiks 30% mereala kaitse alla võtmise, seejuures peab vähemalt 10% sellest olema range kaitse all. Seega on riik seadnud prioriteediks, et ka majandusvööndis tuleb mereelupaiksid kaitsta ja selle tagamiseks on vajalik ja asjakohane kaitsealade
--	--	---

	*Täiendada ehitiste püstitamise käsitlust seletuskirjas ka ehitusseadustiku § 113¹ lõikes 1 sätestatud hoonestusloa osas, sealhulgas veekaabelliinide ja vesiviljelusega seotud tegevuste kontekstis. *Kaasata kaitse-eeskirja menetlusse potentsiaalselt puudutatud osapooled seoses Lääne-Saaremaa merealal poolel olevate hoonestusloa menetlustega: Elering AS, Tuul Energy OÜ, Oxan Energy ning SA Keskkonnainvesteeringute Keskus.	moodustamine. Kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamisega on antud võimalus kaasa rääkida puudutatud meretuulepargi arendajatel ja võrguettevõtjal. Kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise perioodil nad ettepanekuid ei teinud. Võimalike eksportkaabli lahenduste tegelikku teostatavust tervikliku mereala kasutuse vaates ei lahendada antud kaitse-eeskirja menetlusega, vaid tegemist on mitme erineva meretuulepargi eraldi läbi viidava hoonestusloa taotluse menetlusega, mille lõpptulemusena selgub alles reaalne võimalik meretuuleparkide teostatavus, sh eksportkaablite trassid. *Täiendame seletuskirja ehitusseadustiku § 113¹ lõikes 1 sätestatud hoonestusloa osas, sealhulgas veekaabelliinide ja vesiviljelusega seotud tegevuste kontekstis. *Viidatud osapooled kaasati juba kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise raames menetlusse.
Saaremaa Vallavalitsus	*Vallavalitsusel puuduvad parandusettepanekud ja vastuväited kaitse-eeskirja kohta.	

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmisi EL õigusakte:

1. nõukogu direktiiv nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50);
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv nr 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

Kolgi ja Irbe kaitseala kaitse alla võtmine panustab nii loodus- kui ka linnudirektiivi eesmärkide saavutamisse, kuna seal leidub nii loodus- kui ka linnudirektiivis nimetatud elupaigatüüpe (karid – 1170) ja liike (järvekaur (*Gavia arctica*), punakurk-kaur (*Gavia stellata*), väikekajakas (*Hydrocoloeus minutus*), aul (*Clangula hyemalis*), mustvaeras (*Melanitta nigra*) ja võldas (*Cottus gobio*)). Kolgi ja Irbe kaitseala ei ole kavas esitada Natura 2000 võrgustikku.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada Eesti majandusvööndis paikneva karide elupaigatüübi, kalade koelmu- ja toitumisalade ning lindude talvitus-, toitumis- ja rändepeatuspaikade kaitse. Kehtestatav kaitsekord arvestab Kolgi ja Irbe kaitseala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2030 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 (COM(2020) 380), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist. Lääne-Eesti saared kuuluvad UNESCO biosfääri programmiala (programm MAB ehk Man and Biosphere) koosseisu ning kaitstavad alad (kaitse- ja hoiualad ning püsielupaigad) on programmiala nn tuum- ja puhveraladeks (sihtkaitsevööndid on tuumaladeks, piiranguvööndid ja hoiualad on puhveraladeks), mille hea seisund tagab biosfääri programmiala hea seisundi.

Määruse jõustumisel puudub oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määruse jõustumisel ei saa Kolgi ja Irbe kaitsealale ehitisi, sh tuuleparke püstitada, kuna nende rajamine ja hilisem käitus ohustavad otseselt kaitstavaid loodusväärtusi. Irbe kaitseala ei jää Eesti mereala planeeringu järgi tuuleenergeetika arendusalale, kuid kattumine on Kolgi kaitsealaga. Irbe kaitsealal puudub vastuolu ja Kolgi kaitsealal puudub oluline vastuolu Eesti mereala planeeringuga. Kolgi kaitseala kattub küll kogu ulatuses Eesti mereala planeeringu tuuleenergeetika alaga, kuid riiklikke taastuvenergeetika eesmärgi tuuleenergeetika arendamiseks sobiva ala vähenemine ei mõjuta, kuna energiamajanduse arengukava (ENMAK) 2035³² kohaselt on eesmärk rajada aastaks 2035 meretuuleparke võimsusega 1GW, kuid 2025. aasta oktoobri seisuga on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti andmetel algatatud³³ meretuuleparkide hoonestusloa menetluste maksimaalne võimsus kokku 17,4 GW. Vabariigi Valitsus kehtestas Eesti mereala planeeringu 12. mail 2022. a ehk vahetult enne, kui Keskkonnaministeerium edastas 18. juulil 2022. a ettepaneku materjalid Keskkonnaametile eelduste ja otstarbekuse selgitamiseks. Eesti mereala planeeringu seletuskirjas tuuakse välja, et mõjude hindamise eksperdigrupi

³² 08.01.2026 Vabariigi Valitsuses kinnitatud: https://kliimaministeerium.ee/energiamaajanduse_arengukava

³³ <https://ttja.ee/ariklient/ehitised-ehitamine/meretuuleparkide-hoonestusloa/algatatud-meretuuleparkide-hoonestusloa>

hinnangul ei ole mõistlik Kolgi kaitseala ettepanekuga kattuvat ala võtta majanduslikku kasutusse enne Kolgi kaitseala moodustamise menetluse lõppu ja konkreetsete piirangute selgumist. Eesti mereala planeeringust tulenevatest suunistest lähtuvalt ei ole suurel osal meretuulepargi hoonestusloa taotluse ja planeeritava Kolgi kaitseala kattumise alal võimalik tuulikuid üldse püstitada. Näiteks kattub Kolgi kaitseala 56 km² ulatuses laevaliikluse koridoriga, kuhu tuulikuid püstitada ei saa.

Eesti mereala planeeringu seletuskirjas antud suunise järgi peaks tuulikute vahekaugus ühes tuulepargis olema minimaalselt 800 m. Võttes arvesse minimaalset võimalikku tuulikute vahekaugust (800 m), nõutud puhvrit kahe meretuulepargi vahel (2 km), footilises vööndis madalamal kui 20 m paiknevaid karisid planeeritaval Kolgi madaliku looduskaitsealal (4,4 km²) ja Eesti mereala planeeringus kajastatud laevakoridori kattumist (56 km²) planeeritava Kolgi madaliku looduskaitsealaga, siis võimalik tuulikute arv, mis mahuks teoreetiliselt planeeritava Kolgi madaliku looduskaitsealale, oleks sellise arvutuse alusel kuni 32 tuulikut. Eesti mereala planeering annab suunise, et võimaluse korral tuleb vältida tuulikute paigaldamist piirkonda, kus leidub kõrge looduskaitsealase väärtusega elupaiku, ning Kolgi ja Irbe kaitseala puhul on tegemist merepõhja elustiku osas kõige kõrgemate põhjaelustiku liigirikkuse piirkondadega majandusvööndis (bioloogilise mitmekesisuse nn kuumkohad), siis oluline vastuolu puudub.

Tegemist on merealaga, kuid piirkonna kalastuskoormus on väike ja kutselised kalurid ala sisuliselt ei kasuta. Kolgi ja Irbe kaitsealal on küll suur osa merealast sügavamal kui 20 m, kuid arvestades asjaolu, et Eesti mereala planeeringu kaardirakenduses³⁴ näidatud peamised traalimise alad Kolgi ja Irbe kaitsealale ei ulatu, siis olulist negatiivset mõju see kalandussektorile kaasa ei too. Avameri on võrgupüügiks suhteliselt sobimatu ja suure kauguse tõttu rannikust võrgupüüki ei toimu. Kolgi ja Irbe kaitseala jäävad tervikuna jahipiirkonnast välja ja jahipidamise keeld kaitsealal seetõttu lisapiirangut ei sea.

Kuna kaitstav on mereala majandusvööndis, siis määruse jõustumine ei too kaasa valla eelarvesse maamaksust laekuva tulu vähenemist vastavalt maamaksuseaduse §-le 4. Samuti ei kaasne võimalikke kulutusi maa riigi poolt omandamisega vastavalt LKS §-le 20.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

KeÜS kohaselt on ka keskkonnaorganisatsioonidel õigus esitada kaebus kohtusse. Keskkonnaasjades kohtusse pöördumist reguleerib keskkonnaseadustiku üldosa seadus (§-d 30 ja 31), mille kohaselt eeldatakse keskkonnaorganisatsioonide õiguste rikkumist või põhjendatud huvi, kui keskkonnaorganisatsioon vastab teatud kriteeriumidele (§ 31) ja kaebuse ese on seotud keskkonnaorganisatsiooni senise tegevuse või tegevusvaldkonnaga (§ 30 lg 2).

³⁴ <https://experience.arcgis.com/experience/d6b9a90f3462481e93acf4010f0e5e/>

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastas märkusega ja palus määrust täiendada võimalusega lubada valitseja nõusolekul merekaablite paigaldamist. Määrust täiendati ettepaneku alusel. Peale muudatuse tegemist uut avalikku väljapanekut ei tehtud, kuna see ei muutnud eelnõu põhiseisukohti. Enne oli eelnõus ehitamise täielik keeld, nüüd on kaalutlusotsus merekaabli rajamiseks, seega piirangut leevendati ja muudeti piirang paindlikumaks. Kaalutlusotsus sõltub konkreetse tegevuse mõjust. Teised ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.